

15. Педагогическая энциклопедия / Под ред. Каирова И.А., Петрова Ф.Н., Богомолова А.И. и др.: В 4т. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – Т.2. – 911с.
16. Педагогическая энциклопедия / Под ред. Каирова И.А., Петрова Ф.Н., Богомолова А.И. и др.: В 4т. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – Т.3. – 879с.
17. Пискунов А.И. Очерки по истории прогрессивной немецкой педагогики конца XVIII – начала XIX в. – М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 200с.
18. Пискунов А.И. Проблемы трудового обучения и воспитания в немецкой педагогике XVIII – начала XX в. – М.: Педагогика, 1976. – 296с.
19. Прокоп І.А. Шкільна політика в Галичині в контексті європейських освітніх реформ XIXст.: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2003. – 273с.
20. Фер'єр А. Характеристика “нових шкіл”// І. Белкіна, Н.І. Коваленко, Є.І. Яковець та ін. Історія зарубіжної педагогіки: Тексти. – Ніжин, 2004. – С. 231–234.
21. Politechnica Lwowska (1844-1945) (Komitet redakcyjny J. Robersky, S.M. Brzozowski, K.Duba, Z.Poplawski, J.Schroeder, R. Szewalski (przewodniczacy), J. Wegierski). – Wroclaw: Wydawnictwo Politechniki Wroclawskiej, 1993. – 577с.
22. Poplawski Z. Dzieje Politechniki Lwowskiej (1844 – 1945). – Wroclaw – Warszawa – Krakow, 1992. – 363с.

УДК 371.036

Чепела І.І.

ІДЕЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ

Вступ. Сучасна освіта України зазнала докорінних змін, які пов'язані зі зростаючою увагою до вищої школи, впровадження безперервної ступеневої освіти, приєднання до Болонського процесу. Модернізація вищих навчальних закладів веде за собою відповідні зміни й в організації педагогічного процесу, його ціннісних пріоритетів. Спрямування основної парадигми вищої освіти на гуманітаризацію та гуманізацію, орієнтацію індивідуального та особистісного підходу вказали на проблему естетичного виховання, естетичного розвитку молоді. Дослідження стану естетичної освіти школярів відображено в наукових доробках учених В. Бутенка, І. Зязюна, Н. Миропольської, Г. Шевченко та ін.; у вищій школі – А. Алексюка, Г. Падалки, О. Рудницької та ін.; естетичного виховання у історико-педагогічному аспекті – С. Мельничук, І. Небесник, Т. Танько та ін. Проте важливими залишаються питання щодо значущості національних цінностей у формуванні естетичної культури студентської молоді, її ставленні до цінностей у навчальній, культуротворчій діяльності, набутті способів особистісної та професійної самореалізації. Саме тому набуває актуальності естетичне виховання та потребує принципового підходу до його вивчення. Осягнути, проаналізувати та оцінити стан естетичного виховання в Україні на сучасному етапі можливо за умов розгляду його в **історико-культурному напрямі** розвитку його теорії та практики. Особливо треба наголосити на тому, що сучасний стан естетичного виховання у вищій школі визначається традиціями естетичного виховання, що склалися історично, його місцем у навчальних закладах. Тому предметом нашого дослідження є розвиток теорії і практики естетичного виховання студентської молоді.

Формулювання цілей дослідження. Мета пошуку на даному етапі полягає в узагальненні основних положень вітчизняних педагогів з вивчення проблеми естетичного виховання особистості в історико-культурному напрямі, який дозволив би більш змістовніше осягнути значення естетичного виховання у виховному процесі в цілому. Отже, постають такі завдання у:

- проведенні аналізу історико-педагогічної літератури та визначенні методологічної та теоретичної основи розвитку естетичного виховання молоді;
- виділенні окремих чинників впливу на естетичне виховання студентської молоді на сучасному етапі.

Результати дослідження. За результатами теоретичного аналізу наукових праць [1;3;4;6] можна зазначити, що розв'язання проблем естетичного виховання студентської молоді зумовлено: станом розробленості естетичної теорії як основи естетичного виховання, спрямуванням вищої освіти на формування естетичної культури майбутніх учителів, цінностями національної культури.

Вивчення зазначеної проблеми в історико-культурному напрямі зумовлено тим, що естетичне виховання входить до числа складних явищ суспільного життя, яке визначається певним змістом, формами і методами реалізації, вирізняється своєрідністю завдань та етапністю їх вирішення, знаходиться у тісному зв'язку з формами існування суспільства і спрямоване на різні соціальні групи.

З культурним життям кожного народу тісно пов'язане естетичне виховання студентської молоді. З одного боку, воно є відображенням культурного процесу нації, її традицій, а з іншого – стимулює розвиток культури народу, активно впливаючи на створення нових духовних цінностей, підтримує та посилює інтерес до мистецьких творів, пам'яток історії та культури народу, до національних звичаїв та обрядів. Враховуючи вище викладене, можна зазначити, що естетичне виховання є складовою історико-культурного розвитку суспільства. Тому до естетичного виховання на сучасному етапі привернута увага вчених, освітян, працівників культури і мистецтва.

Вивчення теоретичних засад естетичного виховання дозволило вченим дослідити окремі особливості цього процесу, визначити взаємозалежність і взаємозв'язок його змісту і форм, мети і способів вирішення завдань.

Розкриваючи культурно-історичний напрям та необхідність естетичного виховання, філософи-просвітители наголошували, що цей процес спрямований на розвиток гармонійної особистості. Пропонуючи ідею синтетичного методу дослідження істини, Г. Сковорода наполягав на необхідності активної взаємодії філософії та мистецтва, і це стало головним принципом його теорії виховання гармонійно розвиненої особистості. Провідне значення надавав розумовій діяльності, яка допомагає людині пізнати себе, навколишній світ, суть щастя [7].

Естетичне виховання займає важливе місце у процесі культурно-історичного розвитку суспільства. Проблема естетичного виховання вирішується у взаємозв'язку з мистецтвом, яке зростає, набуває нових видів, форм. Аналізуючи культурно-історичну спадщину суспільства, можна стверджувати, що значним був вплив культурних цінностей на виховання людини та її естетичне ставлення. Зазначимо, що культурно-історичний напрям естетичного виховання у розвитку особистості прослідковується у всі історичні періоди і знаходять своє відображення у творах епохи Античності, Відродження, Класицизму, які митці прагнули зробити високоідейними і демократичними за змістом. Цим самим стверджується віра у нескінченні можливості людини та її краси, значущість мистецтва у вирішенні важливих завдань спілкування, пізнання, виховання, задоволення естетичних потреб та інтересів.

У період XIX – XX століть естетичне виховання розглядалося у тісній взаємодії з пізнавальною діяльністю людини, її здатністю на свідомому рівні, використовуючи набутий досвід, сприймати й оцінювати прекрасне в навколишньому середовищі та мистецтві. У цьому прослідковується залежність практики естетичного виховання від стану розвитку культури і науки.

У науково-педагогічній спадщині багатьох вітчизняних просвітителів розкрито вплив культури на естетичне виховання людини. С. Миропольський зазначав, що естетичне виховання є однією з важливих і складних сторін системи людського виховання, залучає людину до світу прекрасного, допомагає відчувати, розуміти прекрасне в оточуючому житті, цінити твори справжнього мистецтва, мета якого в “служінні істині, добру й красі”. Найбільш важливими напрямками естетичного виховання С. Миропольський вважав: використання засобів мистецтва та залучення дитини до природи [5: 58–60].

Значний внесок у розвиток теорії та практики естетичного виховання у культурно-історичному напрямку зробила гуманістично орієнтована концепція вищої освіти В. Вернадського. На його думку “правильно організована вища школа – шлях до освіченого

народу – основа широкого і мирного розвитку людства”. Він вважав, що енергія студентства має скеровуватися “для культурного піднесення особистості та народу”, на опанування та збагачення загальнолюдських та національних культурних цінностей, формування нового світогляду, квінтесенцією якого є розуміння моральної єдності людини, людства і всесвіту [3: 13]. В.Вернадський підносить сенс вищої освіти до рівня глобального і планетарного призначення. Вища школа виступає могутнім фактором духовного розвитку, що у свою чергу вказує на взаємозв’язок розвитку культури й естетичного виховання особистості.

А.Макаренко вважав, що реалізувати мету виховання у будь-якому суспільстві можна лише тоді, коли особистість буде виховуватися не за частинами, а цілісно. У цій цілісності особливого звучання набуває формування у підростаючої людини потреби до прекрасного, до творення прекрасного, до організації естетичного середовища, в якому перебуває шкільна молодь. У педагогічній системі А. Макаренка розкрито традиції виховання естетичної спрямованості: Свято першого снопа, День іменинника тощо. Ми знаходимо свіжий погляд на необхідність виховувати людину в красі, через красу і вести до найвищих осягнень краси світу, естетичного образу світу. Спостерігається акцентування уваги на розвиток естетичного почуття, культури почуттів, на органічну єдність морального й естетичного у вихованні. Великого значення А. Макаренко надавав мистецтву у вихованні в молоді високоморальних людських якостей. Спілкування з мистецтвом давало поштовх для зміни світоглядних настанов; формування краси поведінки, морально-естетичних ідеалів, використання різних видів художньо-творчої діяльності.

Для розвитку теорії і практики естетичного виховання велике значення мають педагогічні погляди В. Сухомлинського [8; 9]. На думку видатного педагога, ідеалом виховання було виховання справжньої людини, високодуховної, з витонченим внутрішнім духовним світом. Він віддавав перевагу вихованню емоційно-естетичної сприйнятливості оточуючої дійсності, сприйманню краси природи, краси шедеврів мистецтва, людських стосунків. Естетичне у В. Сухомлинського обіймає всі складові навчально-виховного процесу. Він зробив значний внесок у розвиток естетичної теорії: переосмислені і по-новому розглянуті проблеми естетичної свідомості, естетичного ставлення до дійсності, естетичного ідеалу, естетичного смаку, естетичних оцінок, естетики поведінки. Особливої значущості для осмислення сучасної теорії естетичного виховання особистості має його погляд на культуру почуттів, на розвиток емоційної сфери особистості. Заслужують на увагу розроблені ним не тільки теоретичні, а й методичні прийоми і механізми естетичного впливу на особистість. Так, зразком використання значних резервів виховання естетичного ставлення до природи є уроки краси рідного краю, спілкування з мистецтвом, красивими людьми, різнобічна творча художньо-естетична діяльність школярів, яка виконувала функцію фактору формування естетичного ставлення до світу, до людей і закріплення цього ставлення в естетиці поведінки.

Однією з провідних тенденцій розвитку системи естетичного виховання у вищій школі в Україні є визначення його змісту на історико-культурних та національних традиціях українського народу, привнесення в зміст естетичного виховання регіонального національного компонента, естетична культура суспільства і окремо кожної особистості здійснюється як на основі загальнолюдських культурних цінностей, так і на національних. Зважаючи на особливе значення культури у процесі естетичного виховання, науковці у своїх працях (В.Біблер, І.Зязюн, Н. Крилова, О. Рудницька та ін.) підкреслюють про позитивний вплив культури на результати пізнавальної, комунікативної, креативної діяльності особистості.

Так, О. Рудницька, розглядаючи світову культурну цінність українського мистецтва в історичному вимірі, особливу увагу звертає на особистісну культуру, яка включає в себе різноманітні знання як найважливіший компонент культури, що забезпечує шлях входження до неї; усвідомлення ціннісного значення скарбів культури, здатність оцінювати їх властивості з позицій певних ідеалів, побудова моделі діяльності, вибір стилю поведінки, прийнятих тією чи іншою культурою [6].

Проблеми переживання краси, світовідношення як переживання, національного стилю мистецтва досліджувалися В. Личковаха. Вони є серйозним підґрунтям для формування нових підходів до завдань естетичного виховання учнівської молоді, до осмислення його специфічності як чуттєвого компонента у створенні “людського образу світу”. Провідною є думка автора про те, що “естетичне переживання є найповнішим почуванням життя, її апофеозом. Це – рух крізь життя від минулого до майбутнього, від пам’яті до надії та віри. Воно єднає всі часи у почутті вічності. Мистецтво здійснює цей зв’язок часів, перекидаючи “мости” між епохами та генераціями” [2: 136].

Вагомим внеском у розвиток теорії естетичного виховання студентської молоді є роботи В.Бутенка, в яких висвітлені питання формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва [1]. Дослідник розкриває питання, що визначають зміст естетичного ставлення, естетичні почуття, думки, судження старшокласників про мистецтво, взаємозумовленість мистецтва і суспільної практики, роль художніх засобів у формуванні естетичного ставлення людини до природи, праці, творчості, духовного й фізичного удосконалення. Науковцем обґрунтовано чинники, що зумовлюють становлення процесу спонукання естетичного ставлення.

Отже, на основі аналізу науково-педагогічної думки провідних педагогів з проблеми естетичного виховання в історико-культурному напрямі можна зробити наступні **висновки** щодо розробленості теорії естетичного виховання:

- естетичне виховання органічно пов’язане з культурно-історичним розвитком суспільства, який визначає його форми і засоби здійснення;
- орієнтація вищої освіти у ХХІ столітті в Україні на культуротворчість особистості зумовлюють естетизацію навчально-виховного процесу;
- естетичне виховання у своєму змісті поєднує багатство художніх світових надбань і специфіки національних традицій і є ефективним за умови творчого сприймання, осмислення та інтерпретації цінностей культури;
- мистецтво виступає як одна з провідних естетичних цінностей, що має специфічний вплив на формування естетичної свідомості особистості, естетичного ставлення до дійсності, оцінок смаку.

На сучасному етапі проблема естетичного виховання молоді потребує подальшого вивчення у площині естетичної культури особистості і посиленні акценту на естетичному вихованні засобами мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутенко В.Г. Педагогические основы формирования у старшеклассников эстетического отношения к искусству: Дисс...д-ра пед. наук: 13.00.01. – Херсон, 1992. – 485с.
2. Личковаха В. Світовідношення як переживання (феноменологія, онтологія і естетика “життя миттєвістю”) // Філософ. думка. – 1996. – № 3. – С. 121–136.
3. Машкіна С. Педагогічна діяльність В.І.Вернадського у вищих закладах освіти (кінець ХІХ – початок ХХ ст.): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харків, держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків, 2001. – 20 с.
4. Мельничук С.Г. Формирование эстетической культуры будущих учителей (историко-педагогический аспект, 1860-1980 гг.): Дисс... д-ра пед. наук: 13.00.01/ Институт педагогики АПН Украины. – Киев, 1995. – 383 с.
5. Рзаев Ш. Система естетичного виховання С. Миропольського// С. Миропольський: вчений, педагог, методист: Зб. наук. пр. Серія “Педагогіка і психологія”. Вип. 3. – Харків: ХДПУ, 1997. – С. 58–65.
6. Рудницька О. Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навчальний посібник. — К.: “Екс об”, 2000. – 208 с.
7. Сковорода Г. Сад пісень: Вибр. Твори /Пер. М. Зерова, П. Пелека, В. Шевчука. – К.: Веселка, 1983 – 190 с.
8. Сухомлинський В. Естетичне виховання і культура почуттів// Вибрані твори в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 177–184.
9. Сухомлинський В. Значення естетичного почуття в моральному житті юнаків та дівчат// Вибрані твори в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.1. – С. 388–392.